

As a powerful means of language enrichment, metaphorizing creates more new meanings. Such creating is endless both in collective language practice and in individual mastery of authors.

Term «metaphor» is used in such spheres of knowledge as philosophy, logics, psychology, psychoanalysis, hermeneutics, study of literature, literary criticism, semiotics, rhetoric, linguistics etc. Metaphor is one of the main means of reality cognition, which performs cognitive, nominative, artistic and meaning making functions. Functioning of creating metaphor process is the all-embracing process, which while being commonly used in lively language doesn't even draw any special attention. Speaker doesn't make any accent on its phenomenon, doesn't specify it and even doesn't even notice that he continuously create something new in the language.

Keywords: *metaphor, metaphorical phrase, original metaphors, metaphors erased.*

Отримано: 7.11.2014 р.

УДК 811.111'37

Матковська М.В.

ФУНКЦІОНАЛЬНА КАТЕГОРИЗАЦІЯ ПОЛІЛОКУТИВНИХ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено категоризації полілокутивних дієслів в інституційній сфері. Знання їх семантики, а також правильне вживання як індикаторів лінгвістичної дії суб'єктів, сприяє адекватній поведінці комунікантів. Учасники сфери спілкування розглядаються з точки зору їх соціального становища, ролей, функцій та лінгвістичної взаємодії.

Ключові слова: *полілокутивність, комісиви, директиви, інтенціональність, ілокутивна сема, пропозиція, дискурс.*

Серед видатних українських та світових мовознавців, які займались проблемами мовної категоризації світу, варто відзначити Олександра Опанасовича Потебню, Гюстава Гійома, Емілія Бенвеніста, Вільгельма фон Гумбольдта та інших. У своїй праці «Естетика і поетика» О.О. Потебня, зокрема, приходиться до висновку, що «тільки за допомогою мови утворюються певні граматичні категорії і паралельні їм філософські думки; поза мовою вони не існують і у різних мовах вони різні» [4, 285]. Оскільки мова – «мінливий орган думки», то у неї немає ні однієї постійної категорії – ні загальної, ні часткової [4, 83]. «Усвідомлюючи, що мова, це – діяльність, неможливо сприймати граматичні категорії, як-от дієслово, іменник, прикметник, чи прислівник як щось постійне, раз і назавжди виведене із незмінних властивостей людської думки. Навпаки, навіть у відносно невеликі періоди ці категорії помітно змінюються» [4, 82].

Таким чином, історичний розвиток мови виключає універсальність системи частин мови. Більше того, згідно О.О. Потебні «немає ні однієї граматичної, ні лексичної категорії, яка була б неодмінною для усіх мов» [4, 259]. Крізь призму змінної індивідуальності мови «світ людства у кожний даний момент є суб'єктивним... він є зміною світогляду. Через те, що перебіг об'єктивованості предметів, так само як і зміст самопізнання постійно змінюються, то, відповідно, змінюється і сам характер мовного мислення, а отже і ступінь розпізнавання суб'єктивного і об'єктивного у процесі пізнання [4, 420–421].

Як відомо, сучасні когнітивно-семантичні дослідження зорієнтовані на вивчення мовних одиниць як діяльнісних актів мислення, що ведуть до концептуалізації та категоризації світу.

До таких мовних одиниць ми відносимо полілокутивні дієслова актів мовлення у політичному дискурсі, характерною ознакою котрих є наявність декількох сем, що характеризують різні типи ілокутивних актів. Така полілокутивність є мовним явищем, тобто віртуально закріплена в глибинній структурі дієслова [3, 67]. У процесі мовленнєвої діяльності відповідно з комунікативною інтенцією адресанта відбувається відбір потрібної ілокутивної семи, яка, реалізуючись в мовленні одночасно з локутивною, визначає прагматичний тип мовленнєвого акту. Набір ілокутивних сем полілокутивного дієслова постійно закріплений в мові, а в мовленні тільки відбирається з цього набору погрібна сема.

Стаття – присвячена категоризації полілокутивних дієслів актів мовлення на матеріалі сучасних англомовних документів ООН.

Полілокутивність як семантико-прагматична категорія об'єднує дієслова у функціонально-семантичне поле (ФСП), яке базується на підкатегоріях комісивності/директивності.

Підкатегорія комісивності включає ті полілокутивні дієслова (ПД), які окрім центральної ілокутивної семи, що характеризує прагматичне значення комісивності, поєднують також і пе-

риферійні ілокутивні семи, наприклад: асертивну, декларативну, директивну. Такими дієсловами є наступні: *agree, assure, confirm, declare, reaffirm, propose*, загальним компонентом для яких виступає прийняття адресантом на себе зобов'язань у відношенні до своїх майбутніх дій, репрезентованих пропозиційним змістом, що характеризується інтенціональністю та орієнтацією на суб'єкт.

Саме інтенціональність виступає основним смисловим (семантичним) критерієм, що визначає тип ілокутивного акту.

Підкатегорія директивності об'єднує, відповідно, ті дієслова, що характеризують прагматичне значення спонукання, поєднуючи в собі і інші ілокутивні семи, наприклад, асертивну, комісивну. Це такі дієслова, як *advise, propose, suggest, warn*, загальним компонентом для яких виступає спонукання зі сторони адресанта того, щоб адресат виконав щось.

Прагматичне значення поліілокутивного дієслова є повністю залежним від комунікативного наміру мовленнєвого акту.

На думку М.М. Болдирєва доцільно вивчати багатозначні одиниці мовної системи у функціональному аспекті, оскільки запропонована Дж. Остіним парадигма значення, відповідно за якою прагматичне значення є функцією контексту, доповнює парадигму Соссюра, у якій значення виступає як мовна сутність (семантична цінність) [1, 15].

У мові поліілокутивне дієслово – віртуальний знак, що характеризується потенційною сукупністю семантичних значень. У мовленні поліілокутивне дієслово – актуалізований знак, індикатор ілокутивної сили, який, у залежності від ситуації та комунікативної інтенції мовця, визначає прагматичне значення висловлювання, його комунікативну спрямованість. Категорія поліілокутивності раніше не виділялась. Чи варто виділяти відповідну, чи достатньо зупинитись на терміні «полісемантичність»? Очевидно, варто, оскільки поліілокутивність – це актуалізація слова на рівні текстової ситуації, яка виступає у вигляді ієрархії елементів (концептуальних відмінків), основними з яких є «агенс», «патієнс», «результат», «об'єкт», «причина», «умова», «час», «місце», «ціль» та відношення відповідних елементів до певних дій чи актів, тобто чітко структуровані діяльнісні ситуації з певними агентивними втручаннями, де основне смислове навантаження виконують термінальні лексичні елементи [2, 21].

Концептуальні моделі політичного дискурсу інституційної сфери спілкування формуються внаслідок опрацювання як інформації онтологічного плану (ситуацій, дійсності), так і відповідних аксіологічних, емотивно-оцінних фокусів, що обумовлюють характер прагматичної спрямованості політичного дискурсу.

Однак аналіз прагматичного контексту є, як правило, недостатньою умовою для розуміння висловлювання. Кінцеве визначення характеру мовленнєвого акту відбувається вже після розуміння самого висловлювання і після порівняння прагматично релевантної інформації, що міститься у висловлюванні з інформацією, отриманою при аналізі прагматичного контексту. Характерні ознаки висловлювань, котрі вказують на тип мовленнєвого акту, виявляються під час граматичного опрацювання висловлювання. Мовними засобами, що виконують функції індикаторів ілокутивних актів є, як правило, дієслова. Соціальна структура процесу творення інституційних ситуацій може вважатись об'єктивною за умови, якщо ми напевно знаємо, як члени міжнародної спільноти набувають соціальних знань і як ці знання структуруються, як вони використовуються в інших ситуаціях – взагалі, як ці знання впливають на реальний процес творення комунікації.

1. *Assure 1*. Комісивне значення

(1) *We assure the world community that as long as we can safeguard our own economic interests in the Persian Gulf we will guarantee the safe passage of vessels according to international laws and regulations* [10, 190].

1.1. Прагмасинтаксичні особливості *assure 1*

Синтаксичні структури, що представляють *assure 1* в ролі представника ілокутивної сили комісивності, можуть бути представлені:

1. S + PV + Indirect Object + that-clause (1)

Дієслово *assure 1* співвідноситься з висловлюваннями, які складаються з двох частин: ввідної та конкретизуючої [7, 91].

Ввідна частина *assure 1* представляє собою ілокутивну силу мовленнєвого акту, а конкретизуюча, іншими словами, пропозиційна частина розкриває параметри даної дії. В зв'язку із цим необхідно відзначити, що всі поліілокутивні дієслова актів мовлення є перформативними і в документах міжнародного права об'єднують ввідну і конкретизуючу частини висловлювань. Між ввідною і конкретизуючою частиною завжди, як показують дані фактичного матеріалу, існує експліцитний синтаксичний зв'язок [7, 91]. Мається на увазі, що експліцитний синтаксичний зв'язок спостерігається у випадках вживання сполучника *that*, який вводить пропозиційну час-

тину у повному або «згорнутому» вигляді, тобто таку пропозицію, яка представлена інфінітивом, іменником, герундієм.

Ввідна частина *assure 1*, що експлікує комісивну ілокутивну силу, представлена додатком адресата, котрий передає особу або групу осіб «*the World Community*», на котрих орієнтована інтенція мовця щодо виконання запланованих майбутніх дій.

Інфінітив, як вважається, у поєднанні з ввідною частиною імпліцитно вказує на характер майбутньої дії, тобто виражає намір та бажання мовця виконати якусь дію.

Таким чином, перформативи *assure 1, declare1, confirm1*, передаючи ілокутивну силу комісивності у висловлюваннях інституційної комунікації, виключно сполучаються з повною пропозицією та з інфінітивом згорненої пропозиції. Дейктичні показники, що виявляють просторове та часове становище мовця щодо ситуацій, про які йдеться у висловлюваннях (1, 2), можуть бути розміщені на осі «*Ми – зараз – тут*» [6, 29], тобто на осі колективного адресанта (2) – глав держав та урядів Незалежних Африканських країн. Подане висловлювання-конвенція функціонує як комісивне, а його макропропозиція, включаючи пропозиційний зміст та прагматичну домінанту, може бути представлена:

(2) *We, the Heads of State and Government of Independent African States, assure* (прагматична домінанта) *that it is our duty to harness the natural and human resources* (пропозиційна частина висловлювання) [10, 192].

Уявляється, що поєднання дейктичних показників правої (пропозиційної) та лівої (прагматичної) частин макропропозиції мають суттєве значення для віднесення подібного висловлювання до комісивного типу, оскільки дана конвенція денотативно відноситься до майбутнього часу. Важливим свідченням комісивності висловлювання (2) є той факт, що його невербальна ситуація співвідноситься з майбутнім, а вербальна – з теперішнім, тобто наявний характерний для перформативів часовий розрив [6, 85]. Отже, макропропозиція висловлювання може бути представлена:

We, V perf. (= assure) that

Ind. Inf.: present – denotative time: future.

1.2. Прагмасемантичні особливості *assure 1*

Важливим прагмасемантичним компонентом, який відрізняє поліілокутивні комісивні дієслова мовленнєвої діяльності *agree, assure, confirm, declare, reaffirm, propose*, що передають загальну ілокутивну силу комісивності від інших прагматичних типів мовленнєвих актів, є часове протиставлення. Так, *assure 1*, виражаючи комісивну ілокутивну силу, передбачає виконання дій в майбутньому часі. Дієслово *assure 1* можна класифікувати як адресантно-орієнтоване, оскільки мовець – особа, яка бере участь у події як діяч. *Assure 1* передбачає безумовне виконання дії і в цьому його подібність до *declare 1*. Мається на увазі, що глави Незалежних африканських держав, підписавши конвенцію про збереження природних ресурсів (2), дають згоду на виконання всіх зобов'язань щодо даного акту міжнародного права.

Отже, *assure 1* має соціальну природу вживання та функціонування, оскільки повністю підпорядковується законам інституційної комунікації.

Прагматична категорія витрата/користь (cost/benefit) для адресанта дає змогу визначити: бажане чи не бажане є виконання тієї чи іншої дії. Так, наприклад, підписавши конвенцію щодо збереження природних ресурсів, адресант, незважаючи на те, що бере на себе зобов'язання, є, на нашу думку, у вигідному становищі: зобов'язуючи себе до виконання будь-якої дії, отримує або моральну, або матеріальну винагороду.

Таким чином, проведений аналіз дієслів «*declare*», «*confirm*» та «*assure*», на основі виділення найменших компонентів змісту у прагматичному аспекті, дозволяє уточнити типологію ілокутивних актів. Однак аналіз функціонування ілокутивних дієслів у прагматичному контексті є, як правило, недостатньою умовою для розуміння висловлювання. Кінцеве визначення характеру мовленнєвого акту відбувається вже після інтерпретації прагматичного контексту у термінах категорій когнітивної семантики, що дає можливість формулювати правила розуміння певного типу дискурсу та прогнозувати дії у різних предметних ситуаціях.

Уявляється, що інституційна кореспонденція, котра представляє собою обмін нотами, листами, меморандумами, телексами, телеграмами тощо, функціонує на двох рівнях: з однієї сторони, на рівні письмового інтерактивного дискурсу, тобто дискурсу, який передбачає взаємодію між адресантом та адресатом на відстані, а з іншої сторони, інституційне листування функціонує на рівні ілокутивних структур.

Футурально-орієнтовані висловлювання зовнішньо-політично мовленнєвої діяльності ООН характеризується не тільки особливостями даної ситуації, природою засобів її футурального орієнтування, але й такими ситуативними факторами як наявність інституційної норми, параметрами адресатної спрямованості, системою мотиваційних характеристик. Соціальна структу-

ра та спрямованість міжнародних документів можуть вважатись об'єктивними передумовами соціального пізнання у випадку, коли члени міжнародної співдружності усвідомлюють соціальні знання їх структурування та представлення інформації в процесі комунікації, а також вплив відповідних знань на реальний процес творення інституційних текстів.

Запропонований спосіб інтерпретації контексту у сфері міжнародного права є виправданим у зв'язку з інтенсивною розробкою загальної теорії мовної діяльності з урахуванням соціокультурних, когнітивних, прагматичних аспектів та може бути використаним для аналізу інших типів дискурсів.

Список використаних джерел

1. Болдырев Н.Н. Категориальное значение глагола: системный и функциональный аспекты / Н.Н. Болдырев. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 1994. – 176 с.
2. Дейк Т.А. ван. Контекст и познание. Фреймы знаний и понимание речевых актов / Т.А. ван Дейк // Язык. Познание. Коммуникация. – М. : Прогресс, 1989. – С. 12–41.
3. Максимов С.Е. Прагматическая доминанта текста и дейксис / С. Е. Максимов // Высказывание и дискурс в прагматическом аспекте. – К. : КГПИИЯ, 1989. – С. 62–67.
4. Потебня А.А. Эстетика и поэтика / А.А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 613 с.
5. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики / Г. Гийом. – М. : Прогресс, 1992. – 224 с.
6. Почепцов Г.Г. Коммуникативные аспекты семантики / Г.Г. Почепцов. – К. : Вища шк., 1987. – 130 с.
7. Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения / О.Г. Почепцов. – К. : Вища шк., 1986. – 115 с.
8. Brown G., Jule G. Discourse analysis / G. Brown, G. Jule. – Cambridge : Cambridge University Press, 1983. – 283 p.
9. Dijk T.A. van, Kintch W. Strategies of Discourse comprehension / T.A. van Dijk, W. Kintch. – N.Y. : Academic Press, 1983. – 389 p.
10. Treaty Series: United Nations // A 56 / PV 20. – New York, NYOR, 2007. – 413 p.

The article is an attempt to outline the functions of the polyillocutionary verbs, namely how these verbs frame the scenes of linguistic actions in the political discourse. Polyillocutiveness itself may be defined as an ability of certain illocutionary verbs to have in their deep structure alongside with the locative seme some potential illocutive ones. In the process of communication one of these potential semes becomes the most suitable for the speaker's communicative intention. One and the same polyillocutionary verb can realize its various potential illocutive senses (meanings), which depend on the communicative situation.

Within the group of the polyillocutionary verbs, highly occurrent in the UN legal documents, there may be clearly distinguished two subgroups of them: a subgroup of directive polyillocutionary verbs with the common meaning of directiveness and a subgroup of commissive polyillocutionary verbs with the common meaning of commissiveness.

The semantic analysis of the following verbs as indicators of speaker's intention has been realized on the basis of pragma-syntactic and pragma-semantic levels.

The first level of analysis is the level of deep structures, a detailed survey of the syntactic possibilities exhibited by a given verb. The technique of the second level is similar to that of the componential analysis; mainly the different pragmatic senses of the verbs can be established on the basis of the relevant differences in contextualization. This will depend on the roles actualized by the verb in the given context, for instance, the temporal contrasts, 'speaker – oriented' / 'addressee – oriented' / senses, 'conditional / unconditional', 'desirable / undesirable' factors for the speaker / addressee.

Our analysis is fulfilled on the UN corpus of the section Plenary Meetings as it contains the variety of spoken and written texts to be cognized, being one of the main domains of institutional communicative interaction.

Thus, the pragmatic relationship between linguistic theory and the way the language is actualized as behavior in contexts of use is the process of continual creative interpretation and reappraisal.

Key words: polyillocutiveness, commissives, directives, intention, illocutionary seme, proposition, discourse.

Отримано: 14.10.2014 р.